

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Suomen yliopistokirjastojen verkosto FUN kiittää Opetus- ja kulttuuriministeriötä kulttuuriperintöstrategian laatimisesta. Kyseessä on tärkeä dokumentti, joka määrittää mainiosti kulttuuriperinnön ja sen eteen tehtävät toimenpiteet.

Kielen ja kulttuurin esille nostaminen on tärkeää. Yhteiskunnan moninaisuus on jo arkea, ja siksi erilaisten kulttuurien arvostaminen ja säilyttäminen on tärkeä tavoite.

Kulttuuriperintö on määritelty strategiassa varsin väljästi. Määritelmä on abstrakti ja jättää paljon tulkinnan varaa. Tämä lienee toisaalta tarkoituskin, todetaanhan sivulla 11, että "kulttuuriperintö liittyy kaikkeen ympärillämme ja on osa elämäämme". Tästä kuitenkin seuraa, että strategia joutuu ottamaan kantaa hyvin laajaan kirjoon kulttuuriperinnön osa-alueita. Siksi strategia jää yleisluontoiseksi eikä pääse kunnolla kiinni mihinkään osa-alueeseen. Myös visio on kaikenkattavuudessaan mieto ja haastavuudeltaan laimea.

Strategian yleisluontoisuus näkyy myös toimijoiden määrittelyssä. Strategiassa kyllä listataan erilaiset toimijat, mutta useimmat toimenpide-ehdotukset annetaan passiivimuodossa, jolloin toimijat jäävät epäselviksi. Toimenpidesuunnitelman konkreettisuus on tärkeää, myös toimijoiden osalta.

Sivulla 25 mainitaan lyhyesti, miten julkisen hallinnon muutokset heijastuvat kulttuuriperintöpolitiikkaan. Tässä olisi hyvä ollut kuvata myös digitalisaation vaikutus julkisen hallinnon palveluihin, onhan se jo nyt merkittävästi muuttanut palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta. Muutos ei aina ole ollut asiakkaiden kannalta positiivinen.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Luvussa 3 kuvataan kulttuuriperintömme monimuotoisuutta. Sivuilla 14 ja 15 listataan keskeisiä kulttuuriperintöä säilyttäviä laitoksia. Listasta saa kuvan, että muistiorganisaatioiden toiminta keskittyy pääkaupunkiseudulle, vaikka sen ulkopuolellakin on monia alueellisesti tärkeitä kulttuurilaitoksia. Strategiasta esimerkiksi puuttuu kokonaan akateeminen kulttuuriperintö (mm. yliopistojen aineelliset ja aineettomat kulttuurihistorialliset aineistot ja tieteenhistorialliset kokoelmat), ja siihen liittyvät keskeiset asiakirjat

- Euroopan ministerineuvoston suositus akateemisen kulttuuriperinnön vaalimisesta, jonka Suomikin on ratifioinut: 950th meeting – 7 December 2005 (coe.int)
- Euroopan yliopistollisten kokoelmien ja museoiden verkoston perustamiskirja ns. Hallen sopimus: Microsoft Word - UniverseumStatutes_EN (universeum-network.eu).

Kommenttinne lukuun 5.1

Kaikkien oikeus kulttuuriperintöön on kuvattu hyvin. Sen toteutuminen on valtava haaste, samoin sen seuraaminen. Jää epäselväksi, miten tämä käytännössä voidaan toteuttaa. Ehkä toimintasuunnitelma antaa tästä konkreettisempia tavoitteita.

Kulttuuriperinnön tallentaminen on välttämätöntä, ja toiminta on jo laajaa. Mutta sen osana pitäisi puhua myös valinnoista. Kaikkea ei voi tallettaa, jotta tilaa jää tulevaisuuden kulttuuriperinnön säilyttämiseen. Siksi on tärkeää miettiä, mitä voidaan säilyttää, mikä on säilyttämisen arvoista ja mikä osa kulttuuriperinnöstä voidaan jättää tallentamatta.

Samaan aihepiiriin liittyy suodattaminen, sensuuri ja jopa kulttuuriperinnön tuhoaminen. Ajankohtainen esimerkki tässä on Ukrainan sota, jossa myös kulttuuriperintö on joutunut tuhojen kohteeksi. Näihin uhkiin pitää osata valmistautua.

Toimenpiteissä mainitaan kulttuuriperinnön pitkäaikainen säilyttäminen, mutta itse tekstissä tästä ei sanota mitään. Puhetta tästä on ollut yli 20 vuotta, ja toimenpiteitäkin on tehty. Mutta ei ole varmaa, että nykytoimenpiteet riittävät. Tästä olisi voinut puhua erikseen.

Sivulla 29 mainitaan, että "vuoden 2021 kulttuuriperintöbarometrin mukaan 69 % vastanneista uskoo, että kulttuuriperintö edistää ihmisten hyvinvointia". Jos näin on, onko strategian visio alimitoitettu, kun kyselyn tulos on jo nyt noin positiivinen?

Kommenttinne lukuun 5.2

Sivulla 32 mainitaan, että "Suomen kansallisvarallisuudesta yli 80 % on rakennetussa ympäristössä". Näin on toki laskettu, mutta kulttuuriperinnön kannalta luku vääristää todellisuutta.

Muistiorganisaatioihin tallennetun kulttuuriperinnön arvoa ei voi mitata rahassa. Siksi mainittu sitaatti kiinnittää liikaa huomiota rakennettuun kulttuuriperintöön.

Rakennusten käyttöön, kunnostukseen ja korjaamiseen liittyvät huomiot ovat sinänsä kohdallaan ja arvokkaita.

Sivulla 34 kiinnitetään huomiota digitaalisten palvelujen ja sisältöjen hiilijalanjälkeen. Tämä on tärkeä huomio, koska digitaaliset aineistot eivät säily itsekseen, vaan niiden vaatimat laitteistot vievät paljon energiaa.

Vaikka kulttuuriperinnön kestävyden keskiöön on valittu kestävyden eri ulottuvuudet, vielä olisi syytä korostaa erityisesti rakennetun kulttuuriperinnön vaalimisen merkitystä kestäväälle kehitykselle. Rakennettuun kulttuuriperintöön liittyvät peruskorjaukset, jotka tehdään vastuullisuus huomioiden, perustuvat alkuperäisyyden vaalimiseen, jolloin merkittäväällä tavalla vaikutetaan planetaariseen hyvinvointiin. Korjausrakentaminen voi olla ympäristöystävällinen vaihtoehto uudisrakentamiselle ja säilyttää samalla rakennettua kulttuuriperintöä tuleville sukupolville.

Kommenttinne lukuun 5.3

Sivulla 41 nostetaan jälleen esille digitaalinen pitkäaikaissäilytys. Kyseessä on kriittisen tärkeä asia, jonka eteen on ponnisteltu jo yli 20 vuotta. Fyysisen aineiston säilytyksestä tiedämme jo paljon, mutta kokemukset digitaalisesta pitkäaikaissäilytyksestä ovat vielä kovin ohuet. Herääkin kysymys, missä määrin voimme luottaa siihen, että digitaalinen aineisto oikeasti säilyy satoja vuosia ja jopa fyysistä aineistoa kauemmin. Eikö tuhoutumisvaara koske yhtä lailla sitä kuin fyysistä aineistoa? Siksi strategian huomio digitaalisen aineiston mahdollisuudesta ainoana säilyvänä kappaleena on ylimitoitettu.

Kommenttinne lukuun 5.4

-

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Strategia nostaa erinomaisesti esille kulttuuriperinnön tärkeyden ja sen aseman yhteiskunnan monien toimintojen keskeisenä osa-alueena.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

Kaikilta tärkeiltä tahoilta lausuntoa ei ole pyydetty. Taideyliopistolta olisi pitänyt saada kommentit ja ehkä myös joltain taidepaineotteiselta ammattikorkeakoululta. Korkeakoulujen merkityksen pitäisi näkyä vahvemmin. Eli onko strategiassa tunnistettu kaikki ne tahot, joissa luodaan kulttuuriperintöä?

Koska strategia on laaja, sen toteuttaminen vaatii priorisointeja. Kaikkeen hyvään ja tarvittavaan ei ole varaa. Tämä on otettava huomioon toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa.

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidätkö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Koska strategia on sinänsä hyvistä syistä varsin yleistasoinen, konkretia saavutetaan vasta hyvän toimeenpanosuunnitelman avulla. Siksi toimeenpanosuunnitelma on ehdottoman välttämätön, jotta tarvittavat käytännön toimet konkretisoituvat. Strategia on myös valtaosin kirjoitettu passiiviin, toimeenpanosuunnitelmaan pitää saada toimijat mukaan. Muuten strategiassa hyvin esiin nostetut toimenpide-ehdotukset jäävät ilmaan.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Toimeenpanosuunnitelman laatimisessa on hyväksi mahdollisimman laaja eri tahojen osallistaminen. Vain tällä tavalla strategia saadaan jalkautettua ja nyt varsin yleiseksi jäävät toimenpide-ehdotukset konkretisoitua.

Strategiaan kirjattuja toimenpide-ehdotuksia olisi hyvä pohtia workshopeissa, mutta myös OKM:n vetämissä kohdennetuissa tapaamisissa, jossa tiettyjä kysymyksiä pohditaan valikoitujen tahojen edustajien kesken.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Suomen yliopistokirjastojen verkosto on valmis osaltaan pohtimaan muistiorganisaatioiden toimia strategian toteuttamiseksi. Uskomme, että yliopistoille ja niiden kirjastoille tulee myös tehtäviä tehtäväksi, ja niitä olemme valmiita tekemään.

Keinänen Anu
FUN Suomen yliopistokirjastojen verkosto